

İlkokul Üçüncü Sınıf Müfredatına Fen Bilimleri Dersinin Konulması Üzerine Bir Çalışma*

Okan HAZIR¹ Zeliha Nurdan BAYSAL²

Öz

Bu araştırmanın amacı; Fen Bilimleri dersinin ilkököl üçüncü sınıf müfredatına konulmasına ilişkin program geliştirme uzmanları ve sınıf öğretmenlerinin görüşlerinin belirlenmesidir.

Araştırmada; nitel araştırma yöntemlerinden durum çalışması ve durum çalışması desenleri arasından iç içe geçmiş tek durum deseni, veri toplama tekniklerinden de yarı yapılandırılmış görüşme ve doküman analizi teknikleri kullanılmıştır. Çalışma grubu amaçlı örnekleme yöntemlerinden ölçüt örnekleme tekniği kullanılarak belirlenmiştir. Elde edilen verilerin analizinde betimsel analiz yönteminden yararlanılmıştır. Sorulara verilen cevaplar ortak olan betimlemelere göre ayrılmıştır. Edinilen betimlemeler kodlanarak kategoriler belirlenmiştir.

Araştırma sonucunda; katılımcı program geliştirme uzmanları, üçüncü sınıfta Fen Bilimleri dersinin ayrı bir disiplin olarak okutulmasını olumsuz bulurken; katılımcı sınıf öğretmenleri ise bu durumu olumlu bulmuştur. 2017 Hayat Bilgisi ve Fen Bilimleri dersleri öğretim programlarında bazı ünitelerin isimlerinin benzerlik gösterdiği görülmüştür. Hayat Bilgisi ve Fen Bilimleri ders kitaplarında konu ve kavramlar açısından yakınlık olduğu tespit edilmiştir.

Anahtar Kelimeler

İlkokul • Hayat bilgisi • Fen bilimleri

1 Sorumlu yazar: Okan Hazır (Sınıf Öğretmeni), Milli Eğitim Bakanlığı, İstanbul, Türkiye. Eposta: okanhazir@gmail.com
Zeliha Nurdan Baysal (Doç. Dr.), Marmara Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Sınıf Öğretmenliği, İstanbul, Türkiye.
Eposta: znbaysal@marmara.edu.tr

Atıf: Hazır, O. ve Baysal, Z. N. (2018). İlkokul üçüncü sınıf müfredatına fen bilimleri dersinin konulması üzerine bir çalışma. *HAYEF: Journal of Education*, 15(2), 123-143. <http://dx.doi.org/10.26650/hayef.2018.15.2.0011>

Implementing Science Lessons in the Third Grade Curriculum of Primary Schools

Extended Summary

This research aims to determine whether program development specialists and classroom teachers regard the teaching of science as a separate discipline in the third grade of elementary school. In light of this, what are the opinions of program development specialists and classroom teachers when teaching science as a separate discipline in the third grade? What differences are there between the opinions of the two groups? What similarities and differences are there between the 2017 Life Science instruction schedule and the 2017 Science curriculum? What similarities and differences are there in terms of the subjects discussed in Life Science and Science books? This study aims to answer these questions.

An array of data collection techniques was used in this study, including qualitative research methods, semi-structured interviewing, and document analysis techniques. The criterion sampling technique was used and determined when sampling the study group. While the working group was being determined, it was accepted that this group should have worked in the field of program development among the academic members working at the universities, as well as the 10 lecturers from Marmara University, Istanbul University, Yıldız Technical University, and Kocaeli University, who participated in the study in Istanbul. While the classroom teachers were determined, 10 classroom teachers, who were working at İstanbul Sultangazi province, had to teach after the academic year of 2014–2015 as the third grade class was accepted as a criterion and were included in the study. The 2017 Life Science courses and the 2017 Science curricula were examined, taking into consideration that the curricula should ultimately be put into practice after the last 4 + 4 + 4 education system and before the 4 + 4 + 4 education system. Furthermore, Life Science and Science textbooks, which were approved by the Board of Education and taught by the Ministry of National Education in the academic year of 2017–2018, were also examined.

A descriptive analysis method was used during the analysis of the obtained data. The answers to the questions have been divided according to the common descriptions, while the obtained descriptions are coded and categorized. As highlighted by program development and primary school teacher specialists, two main categories were identified: "Science as a separate discipline" and "The place of disciplines in programs," with the findings being given under these categories.

Due to the findings of this research, program development specialists stated that

Life Science lessons prepare children for life; the lessons cover all aspects of life, meaning that no subjects can be removed from the courses. While some participants thought it was a good idea to teach Science as a discipline in the third year, most participants found it to have mostly negative connotations. On the other hand, the majority of participating classroom teachers found this situation to be a positive one. In addition, half of the participating program development specialists and classroom teachers determined that the science course was appropriate for children's developmental characteristics. The vast majority of participants stated that this practice would positively affect the development of science literacy. Participating program development specialists emphasized that everyone, except one person, should adopt a holistic approach to the programs.

Evidently, some unit names were similar to the 2017 Life Science and science education curricula. Participating program development specialists ascertained that some of the classroom teachers found it to be suitable while some did not; on the other hand, the overlapping of the topics, of two different courses at the same grade level, was not deemed appropriate.

While the lecture achievements of the Life Science course are divided into units in the 2017 academic year curriculum, the course subjects are classified as themes in the books. Among the Life Science subjects, 12 of them are closely linked to science subjects. In contrast, two of the topics in the science course are similar to the subjects and concepts of the Life Science course. Participating program development specialists and classroom teachers have stated that the two courses overlap one another and can not be separated completely. These results also include recommendations for protecting the integrity of the Life Science course.

Keywords

Primary school • Life science • Science

Bilim ve teknoloji alanında ortaya çıkan hızlı gelişmeler, bilgi ve deneyimlerin küçük zaman dilimlerinde ihtiyaçları gidermemesine ve kullanılmamasına sebep olmaktadır. Bilgi devri olarak bilinen bu süreçte önemle üzerinde durulması gereken, bilgiyi üreten ve dinamik insanların üretime katılmalarıdır. Ülkelerin eğitim sistemlerinden bekledikleri sonuç; araştıran, sorgulayan, üst düzey bilimsel akıl yürütme yeteneklerine sahip, iletişim kurabilen kişiler yetiştirmektir. Bu amaçlar doğrultusunda da eğitim sistemleri sürekli olarak güncellenmektedir. Bu durum, öğrenme-öğretme etkinliklerinin de kökten değişimine neden olmaktadır. Bilim ve teknoloji alanındaki baş döndürücü yeniliklere ayak uyduracak ve bu değişimleri çok öteye ilerletecek nesillerin yetiştirilmesi, daha etkili öğrenme-öğretme anlayışlarının kabul edilmesi zorunluluk olmuştur. Okullar önceden saptanmış hedeflere yönelik öğrenci hareketlerinde kasıtlı olarak belirli gelişmeler sağlama gayreti gösterilen, planlı etkinliklerin yapıldığı ve bir sistem doğrultusunda öğrencilerin hayata hazırlandığı kurumlardır ve öğrencilerin, ailelerinden sonra tanıdığı ve içine girdiği ilk ortamdır. Öğrenciler, ilkokula başladıklarında genellikle oldukça tedirgin tavırlar göstermektedir.

Çünkü okul onlara yabancı bir ortamdır. Kapsayıcı özelliği ile birçok disiplini içinde barındırarak öğrencilerin daha üst sınıflarda karşılaşacağı branşların temelini de atması nedeniyle de oldukça önemli bir derstir.

4+4+4 eğitim sisteminin kabul edilmesiyle beraber, öğretim programlarında da düzenlemeler yapılmıştır. Gerçekleştirilen değişiklikler doğrultusunda, yeniden tasarlanan İlköğretim Fen öğretimi programının, 2014-2015 öğretim yılından başlanarak üçüncü sınıfta uygulanmasına karar verilmiştir. Fen bilimleri dersinin üçüncü sınıfta haftalık üç ders saati olarak okutulması planlanmıştır. Eğitim sistemlerinde zaman içerisinde birçok düzenleme yapılmış olmasına rağmen Hayat Bilgisi dersi her programda varlığını korumuş ve bu ders, ülkemiz adına gelenekselleşmiştir. İlkokulun ilk üç sınıfında okutulmakta ve diğer derslere temel oluşturmaktadır. 2014-2015 yılında Hayat Bilgisi dersi içeriğinden fen konuları çıkarılarak üçüncü sınıfta Hayat Bilgisi dersi yanı sıra Fen Bilimleri dersi de okutulmaya başlanmıştır. Cumhuriyetin ilanıya beraber yaklaşık yüz yıllık bir süreç değerlendirildiğinde bu durum dikkate değerdir. Bu durumun amaçları arasında Fen okuryazarlığını geliştirmek olduğu düşünülürse bu çalışma Hayat Bilgisi dersinin öğretiminde Fen okuryazarlığını geliştirmeye yönelik tedbirler alınmasını kolaylaştıracak bir çalışmadır.

Bu bağlamda eldeki çalışma, MEB Talim ve Terbiye Kurulu'nun ilkokula yönelik program geliştirme çalışmalarına katkıda bulunması bakımından önemli bir çalışmadır. Gerçekleşen düzenlemeler birkaç yıllık olduğu için konuyla ilgili çok

araştırma bulunmamaktadır. Ancak bu durum, ilkokul çocuklarının Fen öğrenimi açısından oldukça önem arz etmektedir. Bu nedenle konuyla ilgili daha fazla araştırmaya ihtiyaç duyulmaktadır. Çalışmanın araştırmacıların gelecekte bu konuyla ilgili yapacakları çalışmalara ışık tutacağı umulmaktadır. Bu araştırmanın problem cümlesi; Fen bilimleri dersinin üçüncü sınıfta ayrı bir disiplin olarak okutulmasına ilişkin program geliştirme uzmanları ve sınıf öğretmenlerinin görüşleri nelerdir? Şeklinde ifade edilebilir.

Yöntem

Bu bölümde araştırmanın modeli, çalışma grubu, veri toplama teknikleri ve veri çözümlemesi üzerinde durulmuştur.

Araştırmanın Modeli

Bu çalışma, nitel araştırma türüne göre planlanmış betimsel bir çalışmadır. Nitel araştırma, gözlem, görüşme ve doküman analizi gibi nitel veri toplama yöntemlerinin kullanıldığı, algıların ve olayların doğal ortamda gerçekçi ve bütüncül bir biçimde ortaya konmasına yönelik nitel bir sürecin izlendiği araştırma olarak tanımlanabilir (Yıldırım ve Şimşek, 2013).

Çalışma Grubu

Çalışma grubunu belirlemede amaçlı örnekleme yöntemi kullanılmıştır. Amaçlı örnekleme yöntemlerinden de ölçüt örnekleme yöntemi kullanılmıştır. Bu örnekleme yöntemindeki ana dayanak araştırma öncesinde saptanmış bir dizi ölçütü sağlayan bütün durumların kapsanmasıdır. Burada ortaya konan ölçüt ya da ölçütleri araştırmacı kendisi oluşturulabilir veya daha önceden hazırlanmış bir ölçüt listesi kullanılabilir (Yıldırım ve Şimşek, 2013).

Çalışma grubu belirlenirken, üniversitelerde öğretim görevlileri arasından program geliştirme alanında çalışma yapmış olmaları ve sınıf öğretmenleri arasından 2014-2015 eğitim öğretim yılından sonra üçüncü sınıf okutmaları ölçütü olarak kabul edilmiştir. Öğretim programlarını belirlemede, 4+4+4 eğitim sisteminden sonra uygulamaya konmuş son program olmaları, ayrıca ders kitapları belirlenirken Talim ve Terbiye Kurulu'nun onaylamış olması ve MEB tarafından 2017-2018 eğitim öğretim yılında okutulması ölçütü olarak belirlenmiştir.

Bu ölçütlere göre çalışma grubunu İstanbul ilinde Marmara Üniversitesi, İstanbul Üniversitesi ve Yıldız Teknik Üniversitesi ve Kocaeli ilinde Kocaeli Üniversitesi'nde görev yapan on öğretim görevlisi, İstanbul ili Sultangazi İlçesinde

görev yapan on sınıf öğretmeni, 2017 Hayat Bilgisi ve 2017 Fen Bilimleri dersi öğretim programları ve 2017-2018 eğitim öğretim yılında okutulan Hayat Bilgisi ve Fen Bilimleri ders kitapları oluşturmaktadır. Katılımcı program geliştirme uzmanlarının 7'si kadın, 3'ü erkek; 5'i 40 yaş üstü, 3'ü 36-40, 2'si 31-35 yaş arasındadır. Mesleki kıdemi 5'inin 11-15, 3'ünün 20 yıl üstü, 1'er kişinin 1-5 ve 16-20'dir. 8 kişi eğitim fakültesi, 2 kişi fen-edebiyat fakültesi mezunudur. Hepsisi resmi kurumlarda çalışmaktadır. Katılımcı sınıf öğretmenlerinin 7'si erkek, 3'ü kadındır. 6'sı 26-30, 3'ü 31-35 yaş arası ve 1'i 40 yaş üstüdür. 9 kişinin mesleki kıdemi 6-10 iken 1 kişinin 11-15 yıl arasındadır. Hepsisi resmi kurumda çalışmaktadır. 2'si dördüncü, 8'i üçüncü sınıf okutmaktadır. Aşağıda tablo 1'de çalışma grubu özellikleri sunulmuştur.

Tablo 1

Çalışma Grubu

Katılımcılar	Ölçüt	Cinsiyet		Yaş				Kıdem				
		K	E	26-30	31-35	36-40	40 ve üzeri	1-5	6-10	11-15	16-20	20 ve üzeri
Program Geliştirme Uzmanları	Program geliştirme alanında çalışma	7	3	-	2	3	5	1	-	5	1	3
Sınıf Öğretmenleri	2014-2015 yılı ve sonrası üçüncü sınıf okutma	3	7	6	3	-	1	-	9	1	-	-

Veri Toplama Araçları

Durum çalışmalarında genellikle birden fazla veri toplama aracı kullanılır. Bu araştırmada veri toplama aracı olarak araştırmayla ilgili araştırmacı tarafından geliştirilen ve uzman görüşü alınan yarı yapılandırılmış görüşme formu ve doküman analizi kullanılmıştır. Program geliştirme uzmanları ve sınıf öğretmenlerinin araştırma problemi hakkında görüşlerinin tüm boyutlarının kapsamlı olarak elde edilebilmesi için görüşme formu kullanılmıştır. Görüşme formu, araştırma problemine yönelik bütün boyutların ve soruların kapsanmasını garanti altına almak için ortaya konmuş bir yöntemdir, analiz edilecek bir sorular veya konular listesini içinde barındırır. Görüşmeci görüşme esnasında soruların cümle yapısını ve sırasını değiştirip bazı konuların ayrıntısına girebilme ve ek sorular sorma özelliğine sahiptir. Doküman analizi araştırılması hedeflenen olgu veya olgular hakkında bilgi içeren yazılı materyallerin analizini kapsar (Yıldırım ve Şimşek, 2013).

Görüşme formu hazırlanırken; ilk olarak araştırmacı tarafından problemin tüm boyutlarıyla ilgili soru havuzu oluşturulmuş, sorular uzman görüşleri alınarak tekrar düzenlenmiş ve görüşme formuna son hali verilmiştir. Katılımcılardan randevu alınarak görüşmeler gerçekleştirilmiştir. Görüşme sırasında, ayrıntılı veri elde edebilmek için araştırmacı, alternatif sorular sormuş, cevabına ulaşılan bazı sorular sormamıştır. Görüşmecilere esnek süreler tanınmış, görüşmeler ortalama 25 dakika sürmüş ve kayıt cihazıyla kaydedilmiştir. Kayıtlar daha sonra yazıya geçirilmiş ve analiz edilmiştir. Ulaşılan tüm kayıtlar araştırmacı tarafından muhafaza edilmektedir. Doküman analizi yapılırken ilkökul üçüncü sınıf Hayat Bilgisi ve Fen Bilimleri öğretim programları ve ders kitapları kullanılmıştır. Aşağıda Tablo 2’de veri toplama araçları sunulmuştur.

Tablo 2

Veri Toplama Araçları

Öğretim Programları	Ders Kitapları
2017 Hayat Bilgisi ve 2017 Fen Bilimleri öğretim programları	1, 2 ve 3 Hayat Bilgisi ve Fen Bilimleri ders kitapları

Verilerin Çözümlemesi

Bu çalışmada verilerin çözümlemesinde betimsel analiz yöntemi kullanılmıştır. Betimsel analizde amaç, araştırma verilerinin betimlenip temel niteliklerinin açıklanmasıdır. Bu yolla veri setinin daha anlamlı hale getirilmesi ve temel niteliklerinin başkaları tarafından da rahatça anlaşılabilmesi sağlanır (Ekinci ve Sakız, 2015). Katılımcıların düşüncelerini gerçekçi bir şekilde ortaya koymak amacıyla doğrudan alıntılara yer verilmiştir.

Bulgular

Bu bölümde program geliştirme uzmanlarına ve sınıf öğretmenlerine sorulan araştırma soruları temel alınarak oluşturulan üç temaya uygun şekilde bulgulara ve doküman analizinden elde edilen bulgulara yer verilmiştir.

Fen Bilimleri Dersinin Üçüncü Sınıfta Ayrı Bir Disiplin Olarak Okutulmasına İlişkin Program Geliştirme Uzmanları ve Sınıf Öğretmenlerinin Görüşlerine Yönelik Bulgular

Program geliştirme uzmanlarına ve sınıf öğretmenlerine sorulan araştırma

soruları temel alınarak oluşturulan iki tema: “ayrı bir disiplin olarak Fen Bilimleri” “programlarda disiplinlerin yeri” şeklindedir.

Ayrı bir disiplin olarak Fen Bilimleri

Araştırmanın “Fen Bilimleri dersini üçüncü sınıf çocuklarının gelişim özelliklerine uygun buluyor musunuz?” sorusuna program geliştirme uzmanlarından alınan cevaplar Tablo 3’te belirtilmiştir. Tablo 3’te katılımcıların yarısı Fen Bilimleri dersini üçüncü sınıf çocuklarının gelişim özelliklerine uygun bulurken, diğer yarısı uygun bulmamaktadır. Bunun yanı sıra çocuğun seviyesine inilip, inilememesi konusu dersi çocukların gelişim özelliklerine uygun bulma ve bulmama da önemli bir vurgu olarak dikkat çekmektedir. Katılımcıların bazıları eğer çocukların seviyesine inilebilirse uygun, inilemezse uygun olmayacağını belirtmiştir. Hayat Bilgisi ve Fen Bilimleri ders kitapları ve öğretim programlarının analizi sonucunda Hayat Bilgisi ders kazanımlarının iki derse ait bazı konuların aynı olduğu tespit edilmiştir. Katılımcı program geliştirme uzmanları bu durumun çocukların yükünü arttırdığını belirtmişlerdir.

Tablo 3

Program Geliştirme Uzmanlarının Fen Bilimleri Dersinin Üçüncü Sınıf Çocuklarının Gelişim Özelliklerine Uygunluğuna Yönelik Görüşleri

Kategori	Betimlemeler
Uygun buluyorum	<p><i>K1:</i> Çocuğun çevresinden olduğu için çocukların kafasında her şey net.</p> <p><i>K2:</i> Çocuğun seviyesine inildiği sürece problem yok.</p> <p><i>E1:</i> Eskiden 7-8 yaşlarında kazanılan kazanım şimdi 3-4 yaşlarına indi.</p> <p>esine uygun etkinliklerle rekiyor.</p> <p><i>E2:</i> Fen Bilimleri dersi geldiğinden beri bilim teknoloji dergileri daha çok satar olmuş. Çocuklar daha çok deney yapar olmuş.</p>
Uygun bulmuyorum	<p><i>E3:</i> Terminolojik olarak gelişim, bütünlük ve algı açısından uygun değil.</p> <p><i>K4:</i> Çocukların yükünü arttırmış oluyoruz.</p> <p><i>E4:</i> Çocuk hayatı bütün olarak algılar biz onu o şekilde göstermeliyiz.</p> <p><i>K5:</i> Çocukların seviyesinin üzerinde olan noktalar olumsuz tutum geliştirebilir.</p> <p><i>E5:</i> İşleniş bakımından büyük sıkıntılar yaşanır. Programın alt yapısının çok iyi olması lazımdır.</p>

Araştırmanın “Fen Bilimleri dersini üçüncü sınıf çocuklarının gelişim özelliklerine uygun buluyor musunuz?” sorusuna sınıf öğretmenlerinden alınan

cevaplar Tablo 4’te belirtilmiştir. Fen Bilimleri dersi üçüncü sınıf öğrencilerinin gelişim özelliklerine uygunluğu ya da uygun olmadığı açısından öğretmenlerin görüşleri birbirine yakındır. Fen Bilimleri dersinin üçüncü sınıf çocuklarının gelişim özelliklerine uygun olduğunu düşünenler; olumlu dönüt alındığına, hayatın içinden olduğuna, müfredatın çocukların gelişim özelliklerine uyumlu olduğuna, uygun olmadığını düşünenler ise; soyut bir ders olduğuna, bazı kavramların anlaşılmasının zor olduğuna, bazı konuların anlaşılmadığına değinmişlerdir. Belirttiklerine göre; çocuklardan gelen olumlu dönütlerle olumsuz dönütler öğretmenlerin bakış açılarının değişmesine neden olmuştur.

Tablo 4
Sınıf Öğretmenlerinin Fen Bilimleri Dersinin Üçüncü Sınıf Çocuklarının Gelişim Özelliklerine Uygunluğuna Yönelik Görüşleri

Kategori	Betitlemeler
Uygun buluyorum	<p><i>K6:</i> Uygun olmasaydı biz bunun olumlu dönütlerini alamazdık.</p> <p><i>E6:</i> Hayatın içinden bahsettiği için çocukların kavraması, etkinliklere katılması daha kolay oluyor.</p> <p><i>E7:</i> Müfredat çocukların gelişim özellikleri ile uyumlu.</p>
Uygun bulmuyorum	<p><i>K7:</i> Fen Bilimleri soyut bir ders olduğu için deneyler, işitsel ve görsel araçlarla desteklenmeli ülkemizde her okulda imkân olmadığı için uygun bulmuyorum.</p> <p><i>E8:</i> Öğrencilerin bazı kavramları anlaması zor olabiliyor.</p> <p><i>E9:</i> Bazı konular özellikle elektrik gibi konular pek anlaşılıyor.</p>

Araştırmanın “Daha önceden bir, iki ve üçüncü sınıflarda sadece Hayat Bilgisi dersi okutuluyorken şu anda bunun yanı sıra Fen Bilimleri dersi de okutulmaktadır. Bunu nasıl değerlendiriyorsunuz?” sorusuna program geliştirme uzmanlarından alınan cevaplar Tablo 5’te belirtilmiştir. Program geliştirme uzmanları ağırlıklı olarak Hayat Bilgisi dersinin yanında Fen Bilimleri dersinin okutulmasının olumsuz bir etkisinin olacağını belirtmişlerdir. Fen Bilgisi dersinin erken yaşlarda okutulmasının çocuğun bütünü algılama özelliğine uygun olmadığı ağırlıklı olarak düşünülmektedir. Bu duruma ilişkin ders kitapları için konular arasında paylaşım yapıldığı göze çarpmaktadır. Hayat Bilgisi dersi içerisindeki doğa konularının Fen Bilimleri kitaplarına konulduğu ancak bazı konuların her iki kitapta da yer aldığı saptanmıştır.

Tablo 5

Program Geliştirme Uzmanlarının Üçüncü Sınıfta Hayat Bilgisi Dersi Yanı Sıra Fen Bilimleri Dersinin Okutulmasına Yönelik Görüşleri

Kategori	Betimlemeler
Olumlu	<i>E5: Bilimsel düşünme becerilerinin alt yapısını oluştursun diye oluşturulmuş bir uygulama. K2: Kazanımlarda %30 oranında azalma var.</i>
Hem olumlu hem olumsuz	<i>E1: Öylesine yapılmış bir şey olarak düşünüyorum, yararı da zararı da yok bürokratik bir durum. K5: Geç kaldığımızı düşünüyorum ama eğitim programının yükü de artmış oldu. E2: Önceden Fen Bilimleri konuları göz ardı edilebiliyordu. Şuan kavram yanılgıları giderilebilir. Ancak bütünsel bakmayı zayıflatır.</i>
Olumsuz	<i>K4: Matematiksel olarak garip bir kapsayan kapsanan durumu var. Hem genel hem özel aynı anda olma durumu var. Hem meyve yediriyoruz hem de elma. K3: Bu Hayat Bilgisi bu Fen Bilimleridir diye ayırmamız kesinlikle söz konusu değildir. E3: Çocuğun bütünlüğüne, gelişimine ve algısına uygun bir durum değil. K1: Çok genel bir alandan dar bir alana keskin bir geçiş yapılıyor. Hayat Bilgisi dersini ayırmak mümkün değil. K5: Çocukların analiz yapabilmeleri için farklı disiplinlerin bir arada öğretilmesi gerekir.</i>

Tablo 6 incelendiğinde; Hayat Bilgisi bir, iki ve üçüncü sınıflarda daha önceden tek başına okutuluyor olmasıyla beraber, günümüzde Hayat Bilgisi yanında Fen Bilimleri dersinin de okutulması katılımcı öğretmenlerin çoğu için olumlu bir gelişme olarak görülmektedir. Bununla beraber az miktarda olmakla birlikte bu yaş öğrencilerinin soyut düşünmeye uygun olmadığını belirterek, olumsuz gelişme olabileceğini düşünen öğretmen de vardır. Fen Bilimleri çocukların farklı düşüncelerini sağlayan, daha uygulamalı, daha fazla deneyin yapılabildiği, böylece somut bilgilere ulaşılabilirdiği ve konuların detaylandırılabilirdiği, hatta Fen Bilimleri dersinin branş olarak görülmeye başlandığı, ifadeleri dile getirilmiştir. Katılımcı öğretmenler tarafından bu uygulamanın Fen Bilimleri dersini daha önemli hale getirdiği düşünülmektedir.

Fen Bilimleri Dersi Öğretim Programı'nın analizi sonucunda üçüncü sınıfta Fen Bilimleri dersine yıllık 108 saat zaman ayrıldığı görülmüştür. Katılımcı sınıf öğretmenleri bu durumun Fen öğretimi açısından olumlu olduğunu ve Fen alanına verilen önemin arttığını belirtmişlerdir.

Tablo 6
Sınıf Öğretmenlerinin Üçüncü Sınıfta Hayat Bilgisi Dersi Yanı Sıra Fen Bilimleri Dersinin Okutulmasına Yönelik Görüşleri

Kategori	Betimlemeler
Olumlu	<p><i>K6:</i> Yapay ortamdan gerçek ortama geçiş süreci olarak nitelendirebiliriz.</p> <p><i>E8:</i> Fen Bilimleri dersi bilimsel ve yaratıcı düşünmeyi sağlayıcı etkinliklerin yapılabildiği öğrencilerin deneyler yaparak somut bilgilere ulaşabildiği bir ders.</p> <p><i>E9:</i> Fen bilimleri deneye dayalı bir ders Hayat Bilgisi daha sözel ayrı okutulması yararlı olur.</p> <p><i>K8:</i> Soyut düşünmeyi ve yorum yeteneğini geliştirmek için faydalı Fen Bilimleri dersi.</p> <p><i>E6:</i> Bunun sayesinde Fen Bilimleri konularında daha detaya inebiliyoruz.</p> <p><i>E7:</i> Geçen yıllarda Fen Bilimleri dersi Hayat Bilgisi dersi içerisinde olduğu için konular yeterince sindirilmeden geçiliyordu.</p> <p><i>K9:</i> Fen Bilimleri dersi ayrıldıktan sonra ayrı bir branş olarak görmeye başladı.</p> <p><i>E10:</i> Ayrı bir ders olması konuların daha detaylı işlenmesini sağlamış.</p>
Olumsuz	<p><i>K7:</i> Çocuklar belli bir algılama seviyesine ulaştıktan sonra en azından soyut kavramları algılayacak seviyeye ulaştıklarında yani 4. sınıfta verilmesini doğrubuluyorum.</p>

Tablo 7’de program geliştirme açısından dünyadaki uygulamalar da düşünüldüğünde ilgili yaş seviyesi için disiplinlerin entegre edilmiş bir şekilde öğretilmesi düşüncesi ağırlıktadır. Disiplinlerin tek tek öğretilmesi düşüncesi ile karşılaşılmamıştır. Bununla beraber katılımcı program geliştirme uzmanlarının çok azı Dünya da entegre programlar olduğu halde birleştirme zorluğundan bahsetmiştir. Düşünceler ifade edilirken disiplinlerin ayrılmasının kafa karışıklığına neden olabileceği yansıtılmıştır.

Tablo 7

Program Geliştirme Uzmanlarının Disiplinlerin Tek Tek mi Yoksa Entegre Edilmiş Olarak mı Öğretilmesine Yönelik Görüşleri

Kategori	Betimlemeler
	<p><i>K4:</i> Bütünleştirilmiş halde devamında ise mut aka entegre şekilde ayırarak verilmeli.</p> <p><i>E4:</i> Ayırdığımızda gelişimi tam olarak görmemiz mümkün değil.</p> <p><i>E1:</i> Her alanda uzmanlaşıyor olmak genel bilgiyi öldürüyor. Bilimle arasında bütünlük olmalı yoksa bilimler arası kopukluk oluyor.</p>
Disiplinler entegre olmalı	<p><i>K1:</i> Hayat Bilgisi dersinin mihver ders olarak okutulması bu gerekçe ile savunulmuştu.</p> <p><i>K3:</i> Ayırmak kafa karışıklığına neden olur.</p> <p><i>K5:</i> Ayrı ayrı verildiği zaman ilişki kurulamıyor, kopuklu oluyor. Önce genel verilip sonra içi parçalanmalı.</p> <p><i>E2:</i> Bütünsel verilince hayatı daha çok anlamlandırabiliyor çocuklar.</p> <p><i>E3:</i> Dünyada daha çok entegre programlar var ancak bilgiler fazla olduğunda onları birleştirebilmenin zorluğuvar.</p>

Fen Bilimleri Dersinin Üçüncü Sınıfta Ayrı Bir Disiplin Olarak Okutulmasına İlişkin Doküman Analizine Yönelik Bulgular

Aşağıda ilk olarak 2017 Hayat Bilgisi ve Fen Bilimleri dersleri öğretim programları sonra da Hayat Bilgisi ve Fen Bilimleri ders kitaplarına ait özellikler tablolar halinde sunulmuş ve tablolar yorumlanmıştır.

2017 Hayat Bilgisi dersi öğretim programlarına yönelik bulgular

Aşağıda 2017 İlkokul Hayat Bilgisi Dersi Öğretim Programı (1, 2 ve Sınıflar)'na ait üçüncü sınıf Hayat Bilgisi dersinin ünite, kazanım, ders saati ve ders saatlerinin yüzdeleri verilmiştir. Tablo 8 incelendiğinde ders saati, ünite ve kazanım sayısı açısından 2015 yılına ait programla benzerlik gösterirken ünite isimlerinin değiştiği ve ünitelere ayrılan kazanım sayılarının farklılık gösterdiği görülmektedir.

Tablo 8

2017 İlkokul Hayat Bilgisi Dersi Öğretim Programı(1, 2 ve 3. Sınıflar) 'na Ait Üçüncü Sınıf Hayat Bilgisi Dersinin Ünite, Kazanım, Ders Saati ve Ders Saatlerinin Yüzdeleri

Ünite sayısı	Ünite adı	Kazanım sayısı	Ders saati	Oranı (%)
6	Okulumuzda Hayat	9	24	22
	Evimizde Hayat	8	20	19
	Sağlıklı Hayat	5	13	12
	Güvenli Hayat	6	15	14
	Ülkemizde Hayat	9	22	20
	Doğada Hayat	6	14	13
	Toplam	43	108	100

2017 Fen Bilimleri Dersi Öğretim Programlarına Yönelik Bulgular

2017 Fen Bilimleri Dersi Öğretim Programı (ilk ve ortaokul 3, 4, 5, 6, 7 ve 8. Sınıflar)'na ait Fen Bilimleri dersinin ünite, kazanım, ders saati ve ders saatlerinin yüzdeleri aşağıda sunulmuştur. Tablo 9'da Fen Bilimleri dersinin otuz altı kazanımı olduğu ve yıllık yüz sekiz saat işlendiği görülmektedir. 2013 yılına göre 2017 yılında dersin kazanım sayısının 46'dan 36'ya düştüğü, bazı ünitelerin isimlerinin değiştiği dikkati çekmektedir. Ünite sayısı ve derse ayrılan yıllık saatte değişme olmadığı görülmektedir. Programdaki "Canlılar Dünyasına Yolculuk" ünitesi ile 2017 Hayat Bilgisi dersi öğretim programındaki "Doğada Hayat" ünitesinin isimleri yakınlık göstermektedir.

Tablo 9

2017 Fen Bilimleri Dersi Öğretim Programı (İlk ve Ortaokul 3, 4, 5, 6, 7 ve 8. Sınıflar) 'na Ait Fen Bilimleri Dersinin Ünite, Kazanım, Ders Saati ve Ders Saatlerinin Yüzdeleri

Ünite sayısı	Ünite adı	Kazanım sayısı	Ders saati	Oranı (%)
7	Gezegemizi Tanıyalım	5	9	8,3
	Beş Duyumuz	3	6	5,6
	Kuvveti Tanıyalım	4	15	13,9
	Maddeyi Tanıyalım	4	17	15,7
	Çevremizdeki Işık ve Sesler	8	21	19,4
	Canlılar Dünyasına Yolculuk	8	18	16,7
	Elektrikli Araçlar	4	22	20,4
	Toplam	36	108	100

Hayat Bilgisi ve Fen Bilimleri Ders Kitaplarına Yönelik Bulgular

Tablo 10’da Fen Bilimleri ders kitabında Hayat Bilgisi dersi ile ilgili konu ve kavramlara yer verilmiştir. Tabloda “Canlılar Dünyasına Yolculuk” ünitesinde iki konuda iki derse ait ortak kavramların olduğu görülmektedir.

Tablo 10

Fen Bilimleri Ders Kitabında Hayat Bilgisi Dersi ile İlgili Konu ve Kavramlar

Ünite	Konu	Kavramlar
Canlılar Dünyasına Yolculuk	Çevremizdeki Varlıkları Taniyalım	Canlı ve Cansız Varlıklar, Canlı (Bitki ve Hayvan), Cansız (Hava, Su, Toprak), <u>Yaşam Döngüsü</u>
		Çevre, Doğal, Yapay, Doğa, Orman, Park, Bahçe, Okul, Yaşam.

Hayat Bilgisi ders kitabında Fen Bilimleri dersi ile ilgili konu ve kavramlara aşağıda yer verilmiştir. Hayat Bilgisi ders kitabı tematik yaklaşıma göre konuları barındırmaktadır. Üç temada da Fen Bilimleri ile ilgili toplam on iki konunun bulunduğu ve iki dersle ilişkili “Dün, Bugün, Yarın” temasında en fazla, “Okul Heyecanım” temasında en az konu ve kavramın olduğu görülmektedir.

Tablo 11

Hayat Bilgisi Ders Kitabında Fen Bilimleri Dersi ile İlgili Konu ve Kavramlar

Tema	Konu	Kavram
Okul Heyecanım	Bilgiye Ulaşırken	Bilgi teknolojisi
	Vücudumuz Anlatıyor	
Benim Eşsiz Yuvam	Paramı Harcarken	Beden imgesi, Birikim,
	Aman Dikkat	Evdeki Tehlikeler,
	Daha Güzel Bir Dünya İçin	Gezegen
Dün, Bugün, Yarın	Hava Durumu	Teknolojik ürün,
	Hava Koşulları ve Trafik	Bilgisayar, İletişim
	Ulaşım Araçları Gelişiyor	Teknolojisi, Yerleşim
	Bilgisayar Hayatımızda	birimi,
	İletişimdeki Değişmeler	Cansız varlık, Doğa, Su
	Yaşadığım Yer	döngüsü, Meteoroloji, Ay
	Doğal Afetlere Hazırız	

Tartışma, Sonuç ve Öneriler

Araştırmamın bu bölümünde nitel verilerin analizinden elde edilen bulgulara dayalı olarak ulaşılan sonuçlara, sonuçlar çerçevesinde alan yazınla ilişkili olarak yapılan tartışmaya ve bu sonuçlara dayalı olarak getirilen önerilere yer verilmiştir.

Program Geliştirme Uzmanları ve Sınıf Öğretmenlerinin Görüşlerinden Elde Edilen Sonuçlar

Yapılan görüşmelerden elde edilen sonuçlara, belirlenen temalara uygun olarak aşağıda yer verilmiştir.

Ayrı bir disiplin olarak Fen Bilimleri:

- Katılımcı program geliştirme uzmanlarının bir kısmı Fen Bilimleri dersini üçüncü sınıf çocuklarının gelişim özelliklerine uygun bulduğunu bir kısmı uygun bulmadığını belirtmiştir.
- Katılımcı sınıf öğretmenlerinin yarısı Fen Bilimleri dersini üçüncü sınıf çocuklarının gelişim özelliklerine uygun bulduğunu yarısı uygun bulmadığını belirtmiştir.
- Katılımcı program geliştirme uzmanlarının bir kısmı üçüncü sınıfta Hayat Bilgisi dersi yanı sıra Fen Bilimleri dersinin okutulmasını olumlu karşılarken çoğu olumsuz karşılamıştır.
- Sınıf öğretmenlerinin çoğunluğu Fen Bilimleri dersinin üçüncü sınıfta ayrı bir disiplin olarak okutulmasını doğru bulduklarını belirtmişlerdir.
- Programlarda disiplinlerin yeri:
- Katılımcı program geliştirme uzmanlarının çoğu ilgili yaş seviyesi için disiplinlerin entegre edilmiş olarak programlarda yer alması gerektiğini belirtmişlerdir.

Tüm bu sonuçlar anlaşılabilirliği kolaylaştırmak için tablo 12’de özet bir şekilde sunulmaktadır. Tabloda program geliştirme uzmanları ve sınıf öğretmenlerinin araştırma konusu ile ilgili görüşleri yer almaktadır.

Tablo 12

Program Geliştirme Uzmanları ve Sınıf Öğretmenleri Görüşlerinin Karşılaştırılması

	Program geliştirme uzmanları	Sınıf öğretmenleri
başlı başına bir disiplin olarak Fen Bilimleri dersi	olmamalı	olmalı
çocuklara uygunluk	uygun bulup/bulmama yarı yarıya	uygun bulup/bulmama yarı yarıya
disiplinler arasılık	dersler disiplinler arasılığa göre planlanmalı.	-

Hayat Bilgisi ve Fen Bilimleri Dersleri Öğretim Programları ve Ders Kitaplarının Analizinden Elde Edilen Sonuçlar

Aşağıda Hayat Bilgisi ve Fen Bilimleri derslerinin 4+4+4 eğitim sisteminden önceki son program ve 4+4+4 eğitim sisteminden sonra uygulamaya konulan öğretim programları ve 2017-2018 eğitim öğretim yılında okutulan ders kitaplarının analizinden elde edilen sonuçlara yer verilmiştir.

2017 Hayat Bilgisi ve Fen Bilimleri dersleri öğretim programlarının karşılaştırılmasından elde edilen sonuçlar;

- Hayat Bilgisi ve Fen Bilimleri derslerinin ünitelere bölündüğü tespit edilmiştir.
- Hayat Bilgisi dersi altı, Fen Bilimleri dersi yedi üniteden oluşmaktadır.
- Hayat Bilgisi dersinin toplam kazanım sayısı kırk üç, Fen Bilimleri dersinin otuz altıdır.
- İki derse de ayrılan yıllık ders süresi yüz sekiz saattir.
- Hayat Bilgisi ve Fen Bilimleri ders kitaplarının incelenmesinden elde edilen sonuçlar;
- Hayat Bilgisi ve Fen Bilimleri derslerinin 2017-2018 eğitim öğretim yılında okutulan kitapları analizinde şu sonuçlara ulaşılmıştır.
- Konular, Hayat Bilgisi ders kitaplarında temalara, Fen Bilimleri ders kitaplarında ünitelere ayrılmıştır.
- Hayat Bilgisi ders kitabında üç tema bulunmakta ve üçünde de Fen Bilimleri konuları ile benzer olan konu ve kavramlar yer almaktadır.
- Fen Bilimleri ders kitabında “Canlılar Dünyasına Yolculuk” ünitesinin konu ve kavramları Hayat Bilgisi dersi konuları ile benzerlik göstermektedir.

Fen Bilimleri dersinin programlara konulması ile ilgili uygulama kısa zamanı içerdiğinden konu ile ilgili yapılmış bilimsel çalışma sayıca oldukça sınırlıdır. Baysal, Tezcan, Demirbaş (2017)'nın, “Hayat Bilgisi Ders Bütünlüğünün ve Gerekliğinin Öğretmen Görüşlerine Göre İncelenmesi”, Tüysüz ve Balıkcı (2016)'nın, “Sınıf Öğretmenlerinin Üçüncü Sınıf Fen Bilimleri Dersi Öğretim Programına Yönelik Görüşleri”, Ünişen ve Kaya (2015)'nin, “Fen Bilimleri Dersinin İlkokul Üçüncü Sınıf Programına Alınmasıyla İlgili Öğretmen Görüşlerinin Değerlendirilmesi” ve Aybek ve Aslan (2015)'nin, “Sınıf Öğretmenlerinin İlkokul Üçüncü Sınıf Fen Bilimleri Dersi Öğretim Programına Yönelik Görüşlerinin Değerlendirilmesi” isimli çalışmaları bu konuyla ilgili çalışmalardır. Baysal, Tezcan ve Demirbaş (2017)'in yaptıkları çalışmada görüşme

yapılan sınıf öğretmenlerinin çoğu Hayat Bilgisi dersinin gerekli olduğunu vurgulamış ancak öğrencileri sosyal çevrelerini tanıtmada, yaşama hazırlamada yeterli bulmadıklarını belirterek; dersin bütünlüğü ile ilgili problemlere değinmişlerdir. Bu çalışma da ise katılımcı program geliştirme uzmanları ve sınıf öğretmenleri, Hayat Bilgisi dersinin çocukları hayata hazırlamak için müfredatta olduğunu kültürel aktarımı sağladığını vurgulamış, bu dersle hayatın bir prototipinin çocuklara sunulduğunu, çevrelerini ve kendilerini tanıyıp, topluma kazandırılmasının amaçlandığını belirtmişlerdir. Baysal, Tezcan ve Demirbaş (2017)'ın yaptıkları çalışmadan elde ettiği sonuçlar ile bu çalışmadan elde edilen sonuçlar bu anlamda benzerlik göstermektedir.

Tüysüz ve Balıkcı (2016), üçüncü sınıf Fen Bilimleri dersi öğretim programına yönelik sınıf öğretmenlerinin görüşlerini incelemişlerdir. Çalışma sonucuna göre; öğretmenler uygulamada olan üçüncü sınıf Fen Bilimleri dersi için genel olarak olumlu görüş bildirmiş, programın bu sınıf düzeyi için uygun olduğunu, çocukların gelişim dönemleri de dikkate alınarak dördüncü sınıf için sağlam zemin oluşturabileceğini belirtmişlerdir. Eldeki çalışmada katılımcı program geliştirme uzmanları üçüncü sınıfta Hayat Bilgisi dersi yanı sıra Fen Bilimleri dersinin okutulmasını olumsuz karşılarken, sınıf öğretmenleri bu durumu olumlu bulmuşlardır. Çalışmanın sonuçları, Tüysüz ve Balıkcı (2016)'nın çalışmasıyla katılımcı program geliştirme uzmanlarının görüşlerine göre benzerlik göstermezken, katılımcı sınıf öğretmenlerinin görüşlerine göre benzerlik göstermektedir.

Ünişen ve Kaya (2015)'nin yaptıkları çalışmada katılımcı öğretmenlerin çoğunluğu, dersin üçüncü sınıftan başlaması konusunda olumlu görüş belirtirken, Fen eğitiminin insan hayatındaki öneminden bahsetmişlerdir. Öğretmenlerin, dersi daha küçük yaş grubuna uygulamanın başarıyı daha da arttıracığına inandıklarını belirten görüşleri ön plana çıkmaktadır. Programdaki kazanımların öğrenci yaş ve sınıf düzeyine uygunluğu konusunda öğretmenlerin büyük kısmı programın bu amaca ulaşmada etkili olduğunu ifade ederken diğer öğretmenler dersin teorik bilgiler üzerine kurulu olduğunu belirterek tam aksini savunmuşlardır. Eldeki çalışmada Fen Bilimleri dersini üçüncü sınıf çocuklarının gelişim özelliklerine katılımcı program geliştirme uzmanları ve sınıf öğretmenleri eşit oranda olumlu ve olumsuz bulmuşlardır. Fen Bilimleri dersinin üçüncü sınıfta okutulmasıyla beraber bilim ve teknoloji dergilerinin daha çok satıldığı, kavramların hayatın içinden olması olumlu bulunmuştur. Ancak terminolojik olarak gelişim, bütünlük ve algı yönünden uygun olmayacağını belirtip Fen Bilimleri dersinin soyut olmasından dolayı çocukların bilişsel ve duyuşsal gelişimlerinin ötesinde zorlanmaması gerektiği, çocukların seviyesine inilerek etkinliklerin geliştirilmesi gerektiğini

vurgulamışlardır. Ünişen ve Kaya (2015)'nin çalışmalarından elde ettikleri sonuçlarla bu çalışmanın sonuçları dersin önemi ve hayatın içinden olması açısından benzerlik gösterirken, çocukların gelişim özellikleri açısından birbirini desteklememektedir.

Aybek ve Aslan (2015), sınıf öğretmenlerinin ilkokul üçüncü sınıf Fen Bilimleri dersi öğretim programına yönelik görüşlerini değerlendirmişlerdir. Araştırma sonucunda öğretmenlerin, ilkokul üçüncü sınıfta Fen Bilimleri dersi uygulanmasının uygun olduğu görüşünü bildirdiklerini belirtmişlerdir. Bu çalışmada katılımcı program geliştirme uzmanları ve sınıf öğretmenlerinin bir kısmı uygulamayı olumlu karşılarken bir kısmı olumsuz karşılamıştır. Katılımcılar Fen konularına verilen önemin artmasını, bilimsel ve yaratıcı düşünmenin geliştirileceği bunun yanı sıra çocuğun bütünlüğüne, gelişimine ve algısına uygun bir durum olmadığı, soyut kavramların fazla olduğu vurgulanmıştır. Aybek ve Aslan (2015)'in çalışmalarından elde ettikleri sonuçlarla bu çalışmanın sonuçları Fen konularının göz ardı edilmemesi açısından benzerlik gösterirken, çocukların gelişim özellikleri açısından birbirini desteklememektedir. Aybek ve Aslan (2015)'in araştırmasında öğretmenler tarafından, Fen Bilimleri dersine ait kazanımların Hayat Bilgisi dersinin bazı kazanımları ile aynı olduğu belirtilmiştir. Bu sonuç, dikkate değer bir sonuçtur. Üçüncü sınıf Hayat Bilgisi dersi öğretim programı ile Fen Bilimleri dersi öğretim programının birbirinin benzeri olan kazanımlara sahip olması, geliştirilen programların bir eksikliği olarak değerlendirilmektedir. Bu çalışmadaki bulgulara göre de program geliştirme uzmanları tarafından aynı durumun gereksiz tekrar, kafa karışıklığı ve zaman kaybına neden olabileceği vurgulanmıştır. 2015 yılı Hayat Bilgisi Dersi Öğretim Programı'nda bulunan "Doğa ve Çevre" ünitesi ile 2013 Fen Bilimleri Dersi Öğretim Programı'ndaki "Mikroskopik Canlılar ve Çevremiz" ünitesinin isimlerinin benzerlik gösterdiği tespit edilmiştir. 2017 yılında Fen Bilimleri dersinin "Canlılar Dünyasına Yolculuk" ünitesi ile 2017 Hayat Bilgisi dersi öğretim programındaki "Doğada Hayat" ünitesinin isimleri birbirine yakınlık göstermektedir. Aybek ve Aslan (2015)'in çalışmalarından elde ettikleri sonuçlarla bu çalışmanın sonuçları farklı iki dersin benzer içeriklere sahip olması açısından paralellik göstermektedir.

Bu sonuçlar doğrultusunda; program geliştirme uzmanlarının ilkokul öğrencilerine bütünleştirilmiş öğretim yapılması vurgusundan hareketle MEB'e Hayat Bilgisi dersinin bütünselliğinin bozulmadan korunması önerilebilir. Hayat Bilgisi ve Fen Bilimleri programlarının birbirinin tekrarı niteliğinde olarak değerlendirilmesinden hareketle Fen okuryazarlığını geliştirmek için Hayat Bilgisi'nden ayrı bir Fen Bilimleri dersi okutma düşüncesi yerine Hayat Bilgisi

içerisinde yer alan Fen konularının güçlendirilmesi önerilebilir.

Araştırmacılara yönelik şu öneriler getirilebilir: Konunun olumlu veya olumsuz yanları öğrenci ve veli görüşleri yönünden araştırılabilir. Çalışma sonuçlarına göre, program geliştirme uzmanları ve sınıf öğretmenleri görüşlerinde zıtlıklar oluşmaktadır. Bundan sonra yapılacak araştırmalarda bu durumun kaynakları eylem araştırması yapılarak araştırılabilir. Fen Bilimleri dersinin ortaokul Fen Bilimleri dersine temel oluşturma boyutu ortaokul Fen Bilimleri öğretmenleri açısından araştırılabilir. Hayat Bilgisi dersi 2017 öğretim programının disiplinler arası uygulama açısından incelenmesi planlanabilir. Üçüncü sınıfta Fen Bilimleri dersi alan öğrencilere yönelik Fen okuryazarlığı ile ilgili çalışma yapılabilir.

Kaynakça/References

- Ada, S. ve Baysal, Z. N. (2013). Eğitim yapıları ve yönetimleri açısından çeşitli ülkelere bir bakış. Ankara: Pegem Yayıncılık.
- Anagün, S. Ş. (2008). İlköğretim beşinci sınıf öğrencilerinde yapılandırmacı öğrenme yoluyla fen okuryazarlığının geliştirilmesi: bir eylem araştırması (Doktora tezi). Anadolu Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Eskişehir.
- Aybek, B. ve Aslan, S. (2015), Sınıf Öğretmenlerinin İlkokul 3. Sınıf Fen Bilimleri Dersi Öğretim Programına Yönelik Görüşlerinin Değerlendirilmesi, <https://kutuphane.marmara.edu.tr> adresinden 25 Ağustos 2017 tarihinde edinilmiştir.
- Baltacı, A. (2017). Nitel veri analizinde miles-huberman modeli. *Ahi Evran Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 3, 1-15.
- Barth, J. L. ve Demirtaş, A. (1997). İlköğretim sosyal bilgiler öğretimi. Ankara: YÖK/Dünya Bankası.
- Başkale, H. (2016). Nitel araştırmalarda geçerlik, güvenilirlik ve örneklem büyüklüğünün belirlenmesi. *Dokuz Eylül Üniversitesi Hemşirelik Fakültesi Elektronik Dergisi*, 9, 23-28.
- Baysal, N. (2007). Hayat bilgisi: toplumsal ve doğal yaşama bütüncül bir bakış. Öztürk C. (Ed.), Hayat bilgisi ve sosyal bilgiler öğretimi: yapılandırmacı bir yaklaşım içinde (ss. 2–19). Ankara: Pegem Yayıncılık.

- Baysal N., Tezcan Ö. Ve Demirbaş B. (2017). Hayat bilgisi ders bütünlüğünün ve gerekliliğinin öğretmen görüşlerine göre incelenmesi. *Dicle Üniversitesi Ziya Gökalp Eğitim Bilimleri Dergisi*, 30, 476-492.
- Bektaş, M. (2007), Hayat bilgisi dersinde ailelerin çoklu zekâ kuramı hakkında bilgilendirilme biçimlerinin öğrencilerin proje başarıları ve tutumlarına etkisi, *Değerler Eğitimi Dergisi*, 14, 9-28.
- Binbaşıoğlu, C. (2003). Hayat bilgisi öğretimi. Ankara: Nobel Yayın Dağıtım.
- Crocker, L. ve Algina, J. (1986). Introduction to classical and modern test theory. Toronto: Holt, Rinehart, and Winston, Inc. <http://coe.wayne.edu/> adresinden 04 Şubat 2018 tarihinde edinilmiştir.
- Dewey J. (1939). Türkiye maarifi hakkında rapor. İstanbul: Devlet Basımevi.
- Ekinci, A. ve Sakız, H. (2015). Araştırma geçerliliği. Aypay A. (Ed.), Araştırma yöntemleri desen ve analiz içinde (ss. 435-472). Ankara: Anı Yayınları.
- Glaser, B. (1965). The constant comparative method of qualitative analysis. *Social Problems*, 12, 436-445. academic.oup.com adresinden 04 Şubat 2018 tarihinde edinilmiştir.
- Golafshani, N. (2003). Understanding reliability and validity in qualitative research. the qualitative report, 8, 597-606. <http://nsuworks.nova.edu/tqr/vol8/iss4/6> adresinden 04 Şubat 2018 tarihinde edinilmiştir.
- Güleryüz, H. (2013). Hayat bilgisi programları ve öğretimi. Ankara: Edge Yayınları.
- Gültekin, M. (2015). Hayat bilgisi öğretimi. Ankara: Nobel Yayınları.
- Kabapınar, Y. (2009). İlköğretimde hayat bilgisi ve sosyal bilgiler öğretimi. Ankara: Maya Akademi.
- Kalafatçı, Ö. (2017). Hayat bilgisi dersi öğretim programının öğretmen görüşlerine göre incelenmesi (Yüksek lisans tezi, Ordu Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ordu). <https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi> adresinden edinilmiştir.
- Kaptan, F. ve Korkmaz, H.(1999). İlköğretimde etkili öğretme ve öğrenme öğretmen el kitabı. YÖK Dünya Bankası.

- Karaman, P. ve Karaman, A. (2016), Fen bilimleri öğretmenlerinin yenilenen fen bilimleri öğretim programına yönelik görüşleri, Erzincan Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi, 18, 243-269.
- MEB (1948). 1948 ilköğretim programı. İstanbul: Milli Eğitim Yayını. MEB (1968). 1968 ilköğretim programı. İstanbul: Milli Eğitim Yayını.
- MEB (2005). 2005 ilköğretim 1., 2. ve 3. sınıflar hayat bilgisi dersi öğretim programı. Ankara: MEB Yayınları
- MEB (2009). 2009 ilköğretim 1, 2 ve 3. sınıflar hayat bilgisi dersi öğretim programı ve kılavuzu. Ankara: MEB Yayınları.
- MEB (2015). 2015 ilköğretim hayat bilgisi dersi (1, 2 ve 3. sınıflar) öğretim programı. Ankara: MEB Yayınları.
- MEB (2017). Hayat bilgisi öğretim programı (ilkokul 1, 2 ve 3. sınıflar). Ankara: MEB Yayınları.
- MEB (2013). 2013 ilköğretim kurumları (ilkokullar ve ortaokullar) fen bilimleri dersi (3, 4, 5, 6, 7 ve 8. sınıflar) öğretim programı. Ankara: MEB Yayınları.
- MEB (2017). Fen bilimleri dersi öğretim programı (ilkokul ve ortaokul 3, 4, 5, 6, 7 ve 8. sınıflar). Ankara: MEB Yayınları
- MEB (2017) İlkokul 3. sınıf hayat bilgisi ders kitabı (1. kitap). Ankara: Sevgi Yayınları.
- MEB (2017) İlkokul 3. sınıf hayat bilgisi ders kitabı (2. kitap). Ankara: Sevgi Yayınları.
- MEB (2017) İlkokul 3. sınıf hayat bilgisi ders kitabı (3. kitap). Ankara: Sevgi Yayınları.
- MEB (2017). İlkokul 3. Sınıf fen bilimleri ders kitabı. Ankara: MEB Yayınları.
- Meriç G. ve Tezcan R. (2005). Türkiye ve İngiltere’de fen bilgisi öğretmeni yetiştirme programlarının karşılaştırılması. Abant İzzet Baysal Eğitim Fakültesi Dergisi,5(1), 124-142.
- Öğülmüş, S. (2009). İlköğretim hayat bilgisi öğretimi ve öğretmen el kitabı. Ankara: Pegem Yayıncılık.
- Tüysüz, C. ve Balıkcı, Ç. (2016). Sınıf öğretmenlerinin 3. Sınıf fen bilimleri dersi öğretim programına yönelik görüşleri. Mustafa Kemal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, 36, 169-180.

- Ünişen, A. ve Kaya, E. (2015). Fen bilimleri dersinin ilkököl üçüncü sınıf programına alınmasıyla ilgili öğretmen görüşlerinin değerlendirilmesi [Elektronik versiyon]. *Adıyaman Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 8(20), 547-567.
- Yaşar, Ş. ve Anagün Ş. (2008). İlköğretim beşinci sınıf fen ve teknoloji dersi tutum ölçeğinin geçerlik ve güvenilirlik çalışmaları. *Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 8(2), 223-236.
- Yıldırım, A. ve Şimşek, H. (2013). Sosyal bilimlerde nitel araştırma yöntemleri. (9. Baskı). Ankara: Seçkin Yayıncılık.
- Yıldırım, N. ve Güngör Akgün Ö. (2015). İlköğretim 3. Sınıf öğretmenlerinin yenilenen fen bilimleri dersine ilişkin görüşleri [Elektronik versiyon]. *Ahi Evran Üniversitesi Kırşehir Eğitim Fakültesi Dergisi*, 2, 199-218.
- Yıldırım, K. (2010). Nitel araştırmada niteliği artırma. *İlköğretim Online Dergisi*, 9, 79-92.
- Yiğit, Y., Yıldırım, S. ve Özden, M. (2000). Web tabanlı internet öğreticisi: bir durum çalışması. *Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 19, 166-176.